

HET POORTRECHT TE GENT IN DE EERSTE HELFT VAN DE 19^e EEUW.

Talrijke straatnamen verwijzen naar de oude poorten (Brugsepoortstraat, Brusselsepoortstraat, Grauwpoort, Dampoortstraat, Koepoortkaai, Kortrijksepoortstraat, Muidepoort, Nieuwpoort, Sint Lievenspoortstraat, Spitaalpoortstraat, Tolpoort, Walpoortstraat, Zandpoortstraat, en in het verleden o.a. de Zottepoortbrug, de Torenpoortbrug, Braampoort, Hooipoort, Ketelpoort, Turrepoortsteeg, Overpoort, Posteernepoort, Sint Jorispoort).

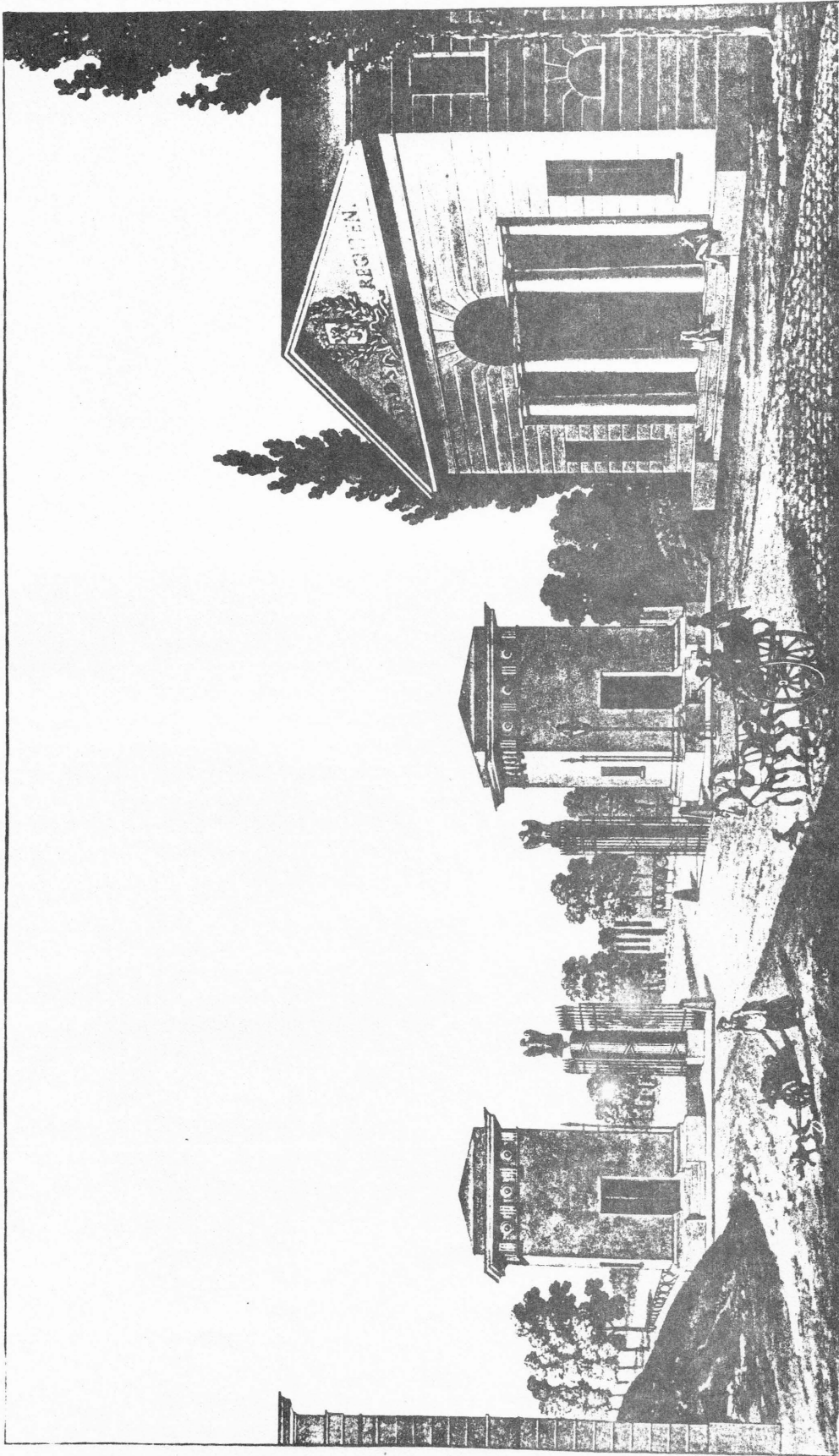
Het is onmogelijk in een artikel de geschiedenis van de poorten van Gent te behandelen, geschiedenis die trouwens verbonden is met de groei van de stad Gent. Oorspronkelijk aangelegd ter beveiliging van de stad hadden ze later enkel nog betekenis als afsluiting van de stad voor het innen van de stedelijke rechten (octrooien). Het "Nouveau plan routier de la ville et faubourgs de Gand 1825" door A. Roothaese fecit Kierdorff vermeldt acht poorten:

- de Brugse poort
- de Dampoort
- de Heuverpoort
- de Keizerpoort
- de Muidepoort
- de Sint Lievenspoort
- de Kortrijkse poort, ook Petercellepoort en Napoleonpoort genaamd
- het Scheyergat ook Waterpoort genaamd (aan St. Maartenskerk, Akkergemkerk).

De inventaris van de gebouwen, eigendom van de stad Gent opgesteld in 1848 vermeldt de poortgebouwen: per poort meestal een wachthuis en een gebouw voor de ontvanger.

De "Wegwijzer der Stad Gent", waarvan de eerste uitgave verscheen in 1770, geeft jaarlijks de uren van het openen en sluiten van de poorten. We hebben vastgesteld, dat deze uren gelijk blijven tijdens de periode van 1770 tot 1860.

	<u>Openen van de Poorten</u>	<u>Sluiten</u>
16 januari - 31 januari	6 u 30	17 u 30
1 februari - 15 februari	6 u	18 u
16 februari - 28 februari	5 u 30	18 u 30
1 maart - 15 maart	5 u	19 u
16 maart - 31 maart	5 u	19 u 30
1 april - 15 april	4 u 30	19 u 30
16 april - 30 april	4 u	20 u
1 mei - 15 mei	4 u	21 u
16 mei - 31 juli	3 u 30	21 u 30

PORTE DE COURTRAY À GAND.

1 augustus- 15 augustus	4 u	21 u
16 augustus- 31 augustus	4 u	20 u 30
1 september - 15 september	4 u 30	20 u
16 september - 30 september	5 u	19 u 30
1 oktober - 15 oktober	5 u 30	19 u
16 oktober - 31 oktober	5 u 30	18 u 30
1 november - 15 november	6 u	18 u
16 november - 30 november	6 u 30	17 u 30
1 december - 15 januari	6 u 30	17 u

Het grondgebied van de stad was groter dan het gebied afgesloten door de poorten. In 1825 telde Gent 71 612 inwoners, waarvan 65 567 intramuros en 6 045 extramuros. In 1848 is de bevolking gestegen tot + 106 000 inwoners, waarvan 92 400 intramuros en 13600 extramuros.

In 1835 hadden de stadspooriers 600 F als jaarwedde.

Om tussen het sluiten en het openen van de stadspoorten de stad in te komen of te verlaten moest een recht betaald worden. De werklieden, die in de stad woonden en buiten de stadspoorten werkzaam waren, ontvingen een vrijkaart. Het tarief van het poortrecht veranderde nu en dan. Het besluit van 28 thermidor jaar XI (16.8.1803) bepaalt:

" Te rekenen van den 1 germinal (21 maart) tot den laatsten complementairen dag (21 september) zal de openinge der poorten toegestaan worden naar het sluiten der zelve tot 's middernachts inclus, en van 1 vendemiaire (22 september) tot den 30 ventose (20 maart) tot elf uren mids betalende de eerste ure:

	Brabants Courant geld	Omzetting in Belgische munt (waarde 1835)
Te voet	0 - 0 - 6	4,5 centimes
Te paard	0 - 1 - 6	13,5 cent.
Par voiture	0 - 3 - 6	31,5 cent.

De tweede en volgende uren:

Te voet	0 - 1 - 6	13,5 cent.
Te paard	0 - 2 - 6	22,5 cent.
Par voiture	0 - 7 - 3	68 cent.

Het openen der poorten boven de bepaalde uren zal mogen verlangden worden ter gelegenheid van feesten ofte kermessen binnen deze en naburige communen, mids daar van de vrage gedaan worden aan den maire, ofte aan den commandant door de maire der zelve communen en in dit geval zal de betalinge zijn voor die uren, per persoon:

Te voet	0 - 3 - 0	27,5 cent.
Te paard	0 - 7 - 6	70 cent.
Par voiture	0 - 10 - 6	94,5 cent.

Die op de voitures van voren ofte achter zitten 0-3-6 ,31,5 cent. Normaal kon men dus niet in noch uit de stad na middernacht tot het openen van de poorten in de lente en in de zomer, en na 23 uur tot het openen van de poorten in de herfst en in de winter.

6.

Tijdens het Verenigd Koninkrijk en de eerste jaren van de onafhankelijkheid (tot 1835) was het poortrecht als volgt:

Van 1 november tot einde maart: Brabants Gulden Belgische
twee eerste uren na sluiten munt

een uur vóór openen

Van 1 april tot 31 oktober:

eerste uur na sluiten

twee uren voor openen

Te voet per persoon	0 - 1 - 6	0,06	0,135 F
Te paard per persoon	0 - 4 - 0	0,17	0,36
Rijtuig met 2 wielen 1 paard	0 - 5 - 0	0,21	0,444
Rijtuig 2 wielen 2 paarden	0 - 7 - 0	0,30	0,635
Rijtuig 2 wielen 3 paarden	0 - 8 - 0	0,34	0,72
Rijtuig 4 wielen 2 paarden	0 - 10 - 0	0,42	0,889
Rijtuig 4 wielen 3 paarden	0 - 15 - 0	0,63	1,333
Rijtuig 4 wielen 4 paarden	1 - 5 - 0	1,07	2,26
Rijtuig 4 wielen 6 paarden	2 - 0 - 0	1,71	3,62
Elke persoon, koetsier uitgenomen	0-1 - 6	0,06	0,135

De volgende uren tot 11 uur en van 1 april tot 31 oktober tot middernacht:

Te voet per persoon	0 - 3 - 0	0,128	0,27
Te paard per persoon	0 - 5 - 0	0,21	0,444
Rijtuig 2 wielen 1 paard	0 - 7 - 0	0,30	0,635
Rijtuig 2 wielen 2 paarden	0 - 9 - 0	0,385	0,81
Rijtuig 2 wielen 3 paarden	0 - 10 - 0	0,42	0,889
Rijtuig 4 wielen 2 paarden	0 - 12 - 0	0,514	1,08
Rijtuig 4 wielen 3 paarden	0 - 17 - 6	0,75	1,587
Rijtuig 4 wielen 4 paarden	1 - 10 - 0	1,285	2,70
Rijtuig 4 wielen 6 paarden	2 - 8 - 0	2,057	4,34

Van 1 november tot 31 maart betaalde men na elf uur tot een uur voor het openen het dubbel van het hoogste recht en van 1 april tot 31 oktober insgelijks van middernacht tot twee uur voor het openen van de poorten. Voor laatkomers en languitzitters werd het dus wel een dure grap. Wie na een nieuwjaarsbezoek in januari na elf uur de stad wilde binnenkomen moest in de huidige muntwaarde ongeveer 32 F betalen; reed onze feestvierder per rijtuig met een paard, dan werd het ongeveer 76 F. Het is dan ook wel begrijpelijk, dat iedereen zich haastte om voor het sluiten van de poorten in de stad te zijn.

Door het besluit van de gemeenteraad van 20 oktober 1835 werd het poortrecht eenvoudiger:

Tarief van 10 uur 's avonds tot middernacht:

Per persoon: te voet : 10 centimes
te paard: 25 centimes
per rijtuig 50 centimes

Na middernacht tot het openingsuur was het recht dubbel.

De jaarlijkse opbrengst van het poortrecht was niet zo groot: een goede 6000 F per jaar. Indien we dit bedrag delen door het aantal poorten en door het aantal dagen per jaar komen we aan een gemiddelde van 2,14 F per poort en per dag voor de periode 1840-1844. De poorten moesten dus niet al te dikwijls worden geopend.

Door het reglement van 6 september 1848 werd het poortrecht verlaagd: van 10 uur tot middernacht en van vier uur tot het openen bedroeg het poortrecht:

te voet : 10 cent.

te paard : 25 cent.

per rijtuig: 50 cent.

Tussen middernacht en vier uur werd het dubbel aangerekend. Niettegenstaande deze vermindering stijgt het inkomen van het poortrecht.

Opbrengst poortrecht:

1854	8 873,45 F
1855	8 797,75 F
1856	10 406,70 F
1857	12 652,46 F
1858	8 535,90 F
1859	7 863,00 F
1861	4 462,05 F

We menen te mogen veronderstellen, dat de vermeerdering tijdens de periode 1854-1857 toe te schrijven is aan een drukker wordend verkeer. Maar zo wordt het poortrecht ook meer hinderlijk. In 1858 wordt het poortrecht opnieuw verlaagd: het poortrecht wordt nu eerst van elf uur geheven. In 1859 wordt geen poortrecht meer gevraagd na 5 uur 's morgens.

De stedelijke octrooien zijn een hinder voor handel en nijverheid; in een volgend artikel komen we hierop terug.

Door de wet van 18 juli 1860 die reeds op 21 juli 1860 in werking zal treden, worden de stedelijke octrooien, die nog in 78 gemeenten worden geheven, afgeschaft. De stadspoorten verliezen hierdoor hun rol. Het betekent tevens het einde van het poortrecht. Het afschaffen van het octrooirecht had ook een grote invloed op de ontwikkeling van het stadsbeeld: de oude omwallingen zullen geleidelijk omgevormd worden tot ringlanen.

Op 19 juli 1860 geeft de gemeenteraad het college van burgemeester en schepenen opdracht "à faire procéder immédiatement à l'enlèvement des grilles, clôtures et barrages formant les clôtures de la ville et à la démolition successive des portes tout en conservant les constructions propres à l'établissement de postes de police".

Alhoewel niet rechtstreeks in verband met ons onderwerp, toch kan ik niet nalaten een woordje te zeggen over het entoesiasme door het afschaffen van de octrooien bij het volk verwekt. Op 8 en 9 juli 1860 bracht koning Leopold I een bezoek aan

8.

Gent. De rederijkersziel was nog niet uitgestorven. In de stad kon men de volgende verzen lezen:

Vive le roi
Plus d'octroi.

Slechts bekommerd met 't welzijn van zijn eigen land
Zoekt hij al d'oude misbruiken uit te roeien.
De stedelijke rechten wijst hij van de hand.

Het afschaffen van de octrooien werd in de nacht van 20 op 21 juli uitbundig gevierd. Op klokslag middernacht begroette de grote stadsklok het heuglijk feit. Bij de poorten was veel volk, wachtend op de val van de "verouderde barreelen". Het octrooi werd begraven onder het zingen van het Miserere. Een luchtballon met het opschrift "Départ de l'octroi" werd opgelaten. De Gazette van Gend voegt er schalks aan toe: "Geluk op uw reis, oktrooien, en mogt gij met u het fransquiljonismus medevoeren. Ware dat een leven in Vlaanderen". Te middernacht reed een door Dossche (zwemschooleigenaar) prachtig versierde hooiwagen aan het Scheiergat de stad binnen.

Om te eindigen nog een mededeling uit de Gazette van Gend van 21 juli 1869: "Naar alle waarschijnlijkheid zal men hier maandag aanstaande beginnen met de afbraak van de stadspoorten. Daarmede verdwijnen ook op een beleefde wijze de twee Fransche adelaars, die aan de Kortrijksche poort zulk een aanstotelijk zicht opleverden. Bon voyage. Mogt de Fransche vogel op de pomp op de Zandberg hem achterna vliegen".

Met het afschaffen van de octrooien en het verdwijnen van de stadspoorten werd een lange bladzijde van de geschiedenis omgedraaid; het betekende ook een stap naar meer vrijheid.

M. STEELS

Bronnen

1. Verslagen gemeenteraad van Gent
2. Jaarverslagen stad Gent
3. Aanwijzer van de stad Gent
4. Th. Luyckx: Politieke Geschiedenis van België
5. M. Gysseling: Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen.
6. Gazette van Gend 1860

ERRATUM: G.T. n. 11 blz. 199

negende lijn: Lees: In 1856 telt men te Gent.